

УЛАДЗІМІР ДУБОЎКА ЯК ЛІТАРАТУРНЫ КРЫТЫК І НАВУКОВЫ ДЗЕЯЧ

Уладзімір Дубоўка ўвайшоў у беларускую літаратуру ў самыя складаныя гады пачатку ХХ ст. Ён спазнаў на ўласным лёсе ўсе супярэчнасці таго часу. Таленавіты паэт на доўгія дзесяцігоддзі цалкам быў адарваны ад літаратуры. Толькі поўная грамадзянская рэабілітацыя вярнула яму добрае імя, дала магчымасць літаратуразнаўству далучыцца да вывучэння творчасці выдатнага мастака слова. Аднак у гэтым кірунку зроблена пакуль недастаткова. Калі паэтычная спадчына У. Дубоўкі ўжо заняла адпаведную нішу ў сучасным літаратуразнаўстве, то яго крытычная і навуковая дзейнасць мала даследавана.

Працуючы ў Маскве, У. Дубоўка пільна прыглядаўся да літаратурнага жыцця Беларусі. Адзін за адным у часопісах “Маладняк” і “Узвышша” выходзілі яго навуковыя, крытычныя і публіцыстычныя артыкулы. Так, у часопісе “Маладняк” (1925, № 7) пад псеўданімам *Уладзімір Гайдукевіч* даследчык літаратуры змясціў артыкул “**Смела ўперад дружным спевам...**” – рэцэнзію на паэтычную кнігу Андрэя Александровіча “Па беларускім бруку”. Аўтар прыхільна ставіцца да творчасці маладога паэта, адзначае моцныя і слабыя бакі зборніка: «*Малады паэт, камсамольца, выйшаўшы з рабочага класа, падараваў нам першы зборнік сваіх твораў... Перш за ўсё, членам не заўважыць суладжанасці ў размежаванні вершаў. Тры нізкі – “Рытм гораду”, “Мая казка” і “Чужына” – выразна сведчаць аб асноўным кірунку творчасці А. Александровіча – гарадскім матывы»* [2, с. 101]. Далей У. Дубоўка адзначае, што аўтар кнігі ў распрацоўцы гэтай тэмы з’яўляецца выразным паслядоўнікам Максіма Багдановіча. Рэцэнзента цікавіць, як па-рознаму раскрываецца тэма горада ў творчасці паэта. Ён прыходзіць да высновы, што рух горада ў маладога паэта моцна звязаны з жыццём фабрык і заводаў, з жыццём працоўных Беларусі – гэта першая і асноўная тэма [2, с. 105]. Даючы эскізы сучаснага гарадскога жыцця, А. Александровіч не забывае і тэмы гістарычнага мінулага (нізка вершаў “Мая казка”).

Данінай павагі творчаму подзвігу М. Багдановіча стаў артыкул “**На Багдановічавай магілцы**” У. Дубоўкі, змешчаны ва “Узвышшы” (1927, № 2). Там гаворка ідзе пра пошукі магілы класіка беларускай літаратуры ў 1924 г. Нарэшце адшукаўшы яе, аўтар з горыччу зазначае: “*Сумее сёння Беларусь, памінаючы сына свайго. Сумавалі тады мы ўсе, маўкліва пілі чару вялікага смутку...*” [3, с. 159].

Уладзімір Дубоўка шчыра радаваўся нараджэнню новага літаратурнага пакалення, лічыў сваім абавязкам падтрымліваць таленавітых пісьменнікаў крытычнымі водгукамі і рэцэнзіямі. У чарговым артыкуле “**Раніца рыкае**”, які зноў выйшаў пад псеўданімам *У. Гайдукевіч*, распавядаецца пра першы зборнік Язэпа Пушчы. Крытык адзначае, што паэт-пачатковец сваёй творчасцю выклікаў немалы шум, асабліва назвай кнігі “Раніца рыкае” [4, с. 91]. Крыху ніжэй У. Дубоўка з захапленнем зазначае: “*Хочацца сказаць: не загіне беларуская культура, беларускае мастацтва. Першы зборнік маладога паэта сведчыць аб гэтым, яскрава сведчыць...*” [4, с. 91]. Потым аўтар кажа, што як мастак слова Я. Пушча дае штуршок развіццю літаратурнай мовы, прыносячы сваёй паэзіяй многа новага і светлага [4, с. 92]. Зборнік “Раніца рыкае” можна назваць узорам мілагучнасці беларускай мовы, ён перакрэслівае ўсе намаганні некаторых крытыкаў даказаць адваротнае, хоць гэта і не з’яўляецца самамэтай паэта.

Красамоўнае сведчанне клопату У. Дубоўкі пра развіццё нацыянальнай літаратуры – артыкул “**Літаратурная творчасць К. М. Міцкевіча (Якуба Коласа)**”, дзе не толькі аналізуецца творчая спадчына славітага мастака слова, але і выказваюцца меркаванні наконт зацікаўленасці беларускіх пісьменнікаў народнай творчасцю.

Як сапраўднага сына сваёй Бацькаўшчыны У. Дубоўку хвалюе пытанне беларускай музычнай культуры. У артыкуле “**У звязку з пытаннем аб беларускіх мелодыях у творчасці Шапэна**” (Узвышша, 1927, № 1) ён піша: “*...выхаванне музыкі-мастака вымагае, перад усім, спагадных умоў у сэнсе сувязі і грунтоўнага знаёмства з сусветнай музыкай. Кожны ведае, што атрыманне музычнай адукацыі звязана з вялікім часам...*”

Цяжкае эканамічнае становішча працоўнага народу, матэрыяльны ўціск, адсутнасць беларускіх школ і грамадскасці ў мінулым красамоўна гаворыць аб прычынах нашай адсталасці ў галіне музычнай культуры” [5, с. 145]. Далей адзначаецца, што многія польскія і рускія кампазітары, паходзячы з беларускай этнаграфічнай тэрыторыі, скарыстоўвалі дасягненні нашай народнай музыкі і ўзбагачалі такім чынам суседнія культуры. Не мінуў гэтага і польскі кампазітар Фрыдэрык Шапэн [5, с. 146]. На думку У. Дубоўкі, беларуская народная песня мае вялікія перспектывы для развіцця, а беларусам неабходна патрабаваць ад маладых кампазітараў ашчадных адносін да гэтых скарбаў.

Праблеме развіцця нацыянальнай музыкі і культуры прысвечалася і крытычная праца **“Студэнцтва і развіццё мастацтваў на Беларусі”** (Змаганне, 1924, сш. 1).

Як і многія іншыя дзеячы нацыянальна-адраджэнскага руху, У. Дубоўка добра разумеў, што веданне чалавекам гісторыі свайго краю, народа, яго культуры будзе станоўча ўплываць на фарміраванне асобы грамадзяніна, лічыў, што вывучэнне гістарычнай спадчыны змога актывізаваць духоўна-культурнае адраджэнне. Таму, звяртаючыся да разгляду агульнага стану развіцця нацыянальнай культуры на пачатку ХХ ст., ён у артыкуле **“Рэвалюцыя 1905 году і адраджэнне беларускай культуры”**, які выйшаў пад псеўданімам *Тупяец*, гаворыць: *“...да пачатку ХХ стагоддзя, – бачым пачуццёвымі і трывалымі некалькі яе галін [культуры]:*

- а) народная вусная творчасць;*
- б) народная песня (мелодыя) і музыка;*
- в) народны арнамент і каляровасць (тканыны, вышыванні, карункі, разьбярства).*

Мастацкая літаратура, выяўленчае мастацтва, культурная музыка – зніклі... Здавалася, не будзе выйсця з гэтага становішча” [6, с. 88].

Аналізуючы становішча беларускай культуры да рэвалюцыі 1905 г., аўтар імкнуўся абудзіць цікавасць чытача да духоўнай спадчыны народа. Даследчык чуйна ўлоўліваў новы подых часу, разумеў, што беларуская літаратура і культура у 1920-я гг. атрымалі магчымасць увайсці ў новы этап нацыянальнага адраджэння. Па сутнасці гэтыя гады – другая хваля адраджэння за ўсіх літаратурных працэсах таго часу, бока – артыкулы У. Дубоўкі «Янка Купала і “Маладняк”», «Да 20-цігадовага юбілею Янкі Купала», «Літаратурная творчасць К. М. Міцкевіча (Якуба Коласа)».

Уладзімір Дубоўка актыўна ўзбагачаў лексіку сваіх твораў за кошт уводнення новых слоў з гутарковай народнай мовы. У артыкуле **“Фармальна-мастацкія дасягненні маладнякоўцаў”** (Савецкая Беларусь, 1925, № 267) ён сцвярджаў, што кожнае жывое народнае слова мае права і павінна быць уведзена ў літаратурную мову, а ад кожнага слова народнай мовы можа быць утворана новае. Удзельнічаючы самым непасрэдным чынам у літаратурным жыцці Беларусі, паэт клапаціўся пра развіццё літаратурнай мовы. У працы **“Пра нашу літаратурную мову: Думкі і нататкі”** зазначаў: *“Літаратурная мова, як і наогул мова, ствараецца не адным чалавекам, не якім-небудзь паасобным калектывам, а ўсім народам”* [7, с. 180]. Даючы парады беларускім пісьменнікам, крытык гаворыць пра неабходнасць скарыстоўваць і тлумачыць у літаратурнай мове навуковыя тэрміны, назвы расліннага свету і тым самым узбагачаць мову.

Дбаў творца і пра збіранне вусна-паэтычных народных скарбаў, якія таксама павінны працаваць на развіццё літаратурнай мовы. У артыкуле **“Рыфма ў беларускай народнай творчасці”** ён даводзіў: *“Беларуская народная паэзія не любіць дакладных рыфм: большасць іх прыблізная або асанаваная. Гэткая рыфмоўка дае нашай паэзіі большай мяккасці, кволасці, а таксама дае большыя магчымасці... Надзвычайна рэдкія ў кніжнай паэзіі гатункі рыфмоўкі (амонімы, дысанансы і г. д.) шчодрай рукой рассыпаны ў народнай паэзіі. Часам дзіву даешся, наколькі сучасная паэзія ў гэтых адносінах не дала нічога новага...”* [8, с. 114].

Паэт цікавіўся ўсім, што датычылася развіцця новай беларускай літаратуры і мастацтва. Ён думаў пра ўздых эстэтычнай культуры ў пісьменніцкім асяроддзі і грамадскіх масах. А такія яго артыкулы, як *“Варгавыя задачы нашае кінавытворчасці”*, *“Літаратурная творчасць беларускай вёскі”*, *“Некаторыя прыватныя выпадкі мілагучнасці нашай мовы”*, *“На шляху беларускай культуры”* і іншыя, сведчаць пра шырыню творчых і інтэресаў У. Дубоўкі, імкненне выхаваць і высокую культуру майстэрства, дапамагчы агульнай справе развагамі і думкамі.

Крытычна-публіцыстычная і навуковая спадчына Уладзіміра Дубоўкі чакае выдання ў Зборы вораў. Яго дзейсная крытычная і публіцыстычная творчасць – цэлая эпоха ў гісторыі беларускай літаратуры, сапраўдная школа для творцаў наступных пакаленняў.

Спіс літаратуры

1. Бугаёў, Дз. Уладзімір Дубоўка / Дз. Бугаёў. – Мінск : Беларус. навука, 2005. – 324 с.
2. Гайдукевіч, У. “Смела ўперад дружным спевам...” / У. Гайдукевіч [У. Дубоўка] // Маладняк. – 1925. – № 7. – С. 101 – 108.
3. Дубоўка, У. На Багдановічавай магілцы / У. Дубоўка // Узвышша. – 1927. – № 2. – С. 157 – 159.
4. Гайдукевіч, У. “Раніца рыкае” (агляд вершаў Язэпа Пушчы) / У. Гайдукевіч [У. Дубоўка] // Маладняк. – 1925. – № 8. – С. 88 – 100.
5. Дубоўка, У. У звязку з пытаннем аб беларускіх мелодыях у творчасці Шапэна. Думкі і нататкі / У. Дубоўка // Узвышша. – 1927. – № 1. – С. 145 – 148.
6. Тупяец. Рэвалюцыя 1905 году і адраджэнне беларускай культуры / Тупяец [У. Дубоўка] // Маладняк. – 1925. – № 9. – С. 78 – 82.
7. Дубоўка, У. Пра нашу літаратурную мову : Думкі і нататкі / У. Дубоўка // Узвышша. – 1927. – № 2. – С. 167 – 180.
8. Дубоўка, У. Рыфма ў беларускай народнай творчасці / У. Дубоўка // Узвышша. – 1927. – № 3. – С. 103 – 114.

Таццяна ГАНЧАРОВА-ЦЫНКЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
Таццяна МЕЛЬНИКАВА,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт.

Аўтары ахвяруюць ганарар на развіццё часопіса.